

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Üldajaloo osakond

Silver Luik

Britannia vallutamine : Rooma ja Britannia Caesarist Hadrianuseni

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dotsent Mait Kõiv

2015

Tartu

Sisukord	
Sissejuhatus.....	3
Rooma ja Britannia varased suhted ja Caesari	
ekspeditsioonid.....	7
Claudiuse ajastu Britannias.....	14
Keiser Nero, Boudica ülestõus Britannias ning kaheksa	
rahuaastat.....	23
Flaviuste dünastia aeg Britannias.....	28
Kokkuvõte.....	32
Summary.....	35
Kasutatud allikad.....	38
Kasutatud kirjandus.....	39

Sissejuhatus

Vana-Rooma on kahtlemata üks maailma ajaloos enim mõju avaldanud tsivilisatsioon. Oma hiilgeagadel oli Rooma riigi ulatus tohutu, ühendades oma võimu alla paljusid rahvaid, kultuure ning religioone. Väga suur osa oma suure ekspansiooni edukusest võlgnes Rooma oma sõjaväele, millel oli lisaks puhtalt sõjalise vallutamise funktsioonile ka näiteks korra hoidmine ning infrastruktuuri loomine. Britannia on sõjaväe sellise toimimise illustreerimiseks heaks näiteks ning lisaks näitab sõjaväe tegutsemise loogika ka erinevate poliitiliste jõudude eesmärke. Nendeks jõududeks võisid olla näiteks keiser, Rooma asevalitseja Britannias või ka näiteks roomlaste soosinguga kohalik Britannia valitseja. Minu töö eesmärgiks ongi analüüsida, milliseid meetmeid ja strateegiaid kasutasid roomlased Britannia vallutamiseks ja valitsemiseks ning kui efektiivsed need olid ning samuti motivatsioon, mis nad üldse Britanniasse tõid. Sellesse analüüsi on kaasatud erinevad aspektid Rooma poliitikast Britannias, seda juba mainitud poliitiliste ja sõjaliste jõududele lisaks ka nende omavahelised suhted ja suhted sõjaväega, mis vallutuse perioodil olid sageli muutumises. Rooma aegset pärandit on Britannias rohkelt, selleks on näiteks erinevad ehitised, mis on säilinud, kuid samas ka mündid ja erinevad üleskirjutised. Leiumaterjali on küllaltki palju ja jätkuvalt ilmub teadusajakirjades artikleid ning raamatud, mis toovad uusi leide avalikkuse ette. Kõige olulisemaks innovatsiooniks võib pidada aerofotode tegemist, mis on väga oluliseks saanud Britannias just pärast 2. maailmasõda.¹ Samas ei ole tänapäevane ajalookirjutus Rooma aegset Britanniast puudutanud ainult arheoloogia valdkonnas vaid ka antiiktekstidest leiduv on sageli reinterpreteerimisel.

Küsimus, mis paratamatult kerkib esile kui rääkida millegi vallutamisest on see, millal see lõppes. Britannia vallutamise puhul ei ole see kuigi selge, sest roomlased ei

1 Hanson, W. S. The archaeology of Britain : an introduction from the Upper Palaeolithic to the Industrial Revolution edited by John Hunter and Ian Ralston, London ; New York : Routledge, 1999, lk 141.

suutnud kogu saart kunagi täielikult alistada. Tegu oli protsessiga, millel olid roomlaste vaatenurgast vaadatuna edukamad ajad, kuid ka olulised tagasilöögid ning ka sagedane passiivsus. Siiski on ka olemas sündmus, mis sobib autori arvates hästi vähemalt vallutuse sümboolseks lõpuks. Selleks on Hadrianuse müüri ehitamine 2. sajandil. Müüride funktsioon on läbi ajaloo olnud kaitse, seega võib seda vallutuse aktiivse faasi lõpuks lugeda. Oma töö ajalise raamistiku lõpp punktiks olen valinud Hadrianuse müüri rajamise 120. aastatel. Alguspunktiks on sidemete tekkimine Britannia ja Rooma vahel ning taustainfo algab ka sellest mõnevõrra varem.

Allikate ning kirjandusena kasutan nii antiikautorite teoseid kui ka arheoloogilist leiumaterjali käsitlevaid teoseid. Antiikautorite käsitluses tuleb Britannia esile väga erinevalt. Järgnevalt tutvustan töös kasutatavaid allikaid. Julius Caesari teos "Märkmed Gallia sõjast" räägib Caesari enda sõjakäikudest Gallias, kuid ka tema kahest ekspeditsoonist Britanniasse aastatel 55 ja 54 eKr. Caesari teos on oluliseks allikaks kui rääkida sõjandusest Britannias, sest ta osales lahingutes kohalike vastu ning pani kirja nende võitlusviisi iseloomulikud jooned. Tema tegevus Britannias oli aga ajutine ning jäädavalt Britannias tema lühike kohalolek midagi ei saavutanud. Siiski on Britannia ja Rooma vaheliste suhete mõistmiseks tegu olulise teosega, sest tegu oli Rooma ja Britannia esimese detailselt üleskirjutatud kokkupuutega, millel oli ka oluline poliitiline kaal.

Britannia tuleb esile ka Rooma ajaloolaste Cassius Dio, Tacituse ja Suetoniuse teostes. Suetoniuse teos "Keisrite elulood" (De Vita Caesarum) annab ülevaate 11 keisri ning ka Julius Caesari eluloost. Suetonius elas 1.-2. sajandil pKr ning seega ka tema elulood lõppevad keiser Domitanusega, kes valitses aastatel 81.-96. pKr. Britannia seisukohalt on tema elulugudest olulisemad samuti Caesar ning ka Claudius, Nero, Caligula ja Vespasianus. Britanniaga Suetoniusel mingisugust isiklikku sidet ei ole, kuid nimetatud keisritel näiteks on, seega kuigi teos on mõeldud nende elulugude jutustamiseks laiemalt saame nende kaudu teada ka Britannias toimuvast, kuigi see ei ole teose peamine eesmärk.

Rooma ajaloolasel Tacitusel oli Britanniaga aga hoopis olulisemad ja tihedamad sidemed, kui Suetoniusel. Tacitus oli abielus tuntud väejuhi Gnaeus Julius Agricola tütre

Julia Agricolaga. Ganeus Julius Agricola teenis pikka aega Britannias ning alistas suure osa sealsetest aladest Rooma võimule. Tacitus elas 1.-2. sajandil pKr ning kuna ta kirjutas teose Agricola auks siis on sellest teosest saada rohkelt infot 1.sajandi Britannia kohta. Tacituse isiklikud sidemed väga olulise Britannia võimukandjaga ja ka huvi tema tegevuse vastu, millest annab aimu teose pealkiri "Julius Agricola elust ja kommetest" annavad talle olukorrast palju rohkem informatsiooni kui ta saaks näiteks siis kui sellist isiklikku sidet ei oleks. Tacituse teised teosed "Annaalid" (Annales) ja "Ajalugu" (Historiae) on pühendatud Rooma ajaloole üldisemalt alustades keiser Augustuse valitsusaja lõpuga ning Tiberiuse oma algusega ning kronoloogiliseks lõpuks on Domitianuse surm. Need teosed ei keskendu oma sisult ainult Britanniale, kuid kuna mitmed keisrid olid Britanniaga lähedastelt seotud siis ei saa autor nende saavutusi Britannias jätta mainimata.

2.-3. sajandil elanud ajaloolane, senaator ja konsul Cassius Dio kirjutas samuti ühe Rooma ajaloo, kuid selle alguspunkt on võrreldes teiste mainitud Rooma ajaloo üleskirjutustega palju varasem. Nimelt algab Dio "Rooma ajalugu"(Historia Romana) Rooma linna mütoloogilise rajamisega 8.sajandil eKr ning lõpeb keiser Elegabalusega, kes valitses aastatel 218-222 pKr. Laiem mastaap võimaldab saada infot keisrite kohta, keda varasemad ajaloolased ei ole saanud mainida, kellest mitmed puudutavad Britanniat oluliseks näiteks võib tuua keiser Hadrianuse.

Tacituse, Suetoniuse ja Cassius Dio teosed on ülevaatlikud teosed Rooma ajaloo kohta, milles Britannia tuleb esile üldises Rooma kontekstis, siiski on näiteks Tacituse "Agricola" palju enam sellele piirkonnale spetsialiseerunud.

Antiikallikatest on säilinud ka vahetult Britannias sõdinud isikute teoseid ning ka teoseid, milles on mainitud ka Britannias võimupositsioonidel olnud. Paraku on sageli neid mainitud mingis muus kontekstis kui Britannia ning Britannia võimumeeste teosed räägivad hoopis millestki muust. 1. sajandil Britannia asevalitsejaks olnud Sextus Julius Frontinuse teos "De Aqueductu" räägib näiteks akveduktidest ning "Stratagemata" on kogum erinevatest sõjakavalustest, mida on väidetavalt kasutatud. Stratagematat on selles töös ka kasutanud, "De Aqueductu" aga on liiga spetsiifiliselt akveduktidele keskendunud.. Keiser Augustuse saavutusi kirjeldav tekst "Res Gestae

Divi Augusti", milles on mainitud ka Britannia pealike saadikute vastuvõtmist leiab samuti kasutamist. Britannia ja Vahemere tsivilisatsioonide kõige varasematest suhetest annavad aimu nii Diodorost kui Strabon, kelle teosed on oluliseks varajaseks pilguheitiks Britanniale.

Sekundaarkirjandusena kasutan Sheppard Frere'i teost "Britannia : A history of Roman Britain", Howard Hayes Scullardi "Roman Britain : Outpost of the empire", Ian Archibald Richmondi "Roman Britain", Richard Hingley ja Christina Unwini "Boudica: Iron age warrior queen", Ian Ralstoni ja John Hunteri toimetatud "The archaeology of Britain", Anthony Birley "The Roman government of Britain" ning Jonathan P. Rothi "The logistics of the Roman army at war (264 B.C – A.D. 235)". Samuti kasutan Cambridge University Pressi ajakirja Britannia artikleid, mille autoriteks on Gil Gambash ning J. G. F. Hind.

Rooma ja Britannia varased suhted ja Caesari ekspeditsioonid

Britannia oli enne Julius Caesari sõjaretki 1. sajandil eKr ning keiser Claudiuse 43. aasta vallutust Vahemere meresõitjatele teada, 4. sajandil eKr elanud Kreeka geograaf Pytheas olevat navigeerinud isegi ümber kogu saare, kuid tema tekst ei ole säilinud ning see on meieni jõudnud hilisemate autorite vahendusel.² Sellest varasemaid teateid Britannia kohta on 6. sajandil eKr elanud Avienuse teoses "Ora maritima".³ 1. sajandil eKr elanud Kreeka ajaloolane Diodoros on oma teoses "Bibliotheca historica" rääkinud saarest Gallia lähedal, kus on väga külm kliima, kuid kus on suur rahvaarv.⁴ Diodoros oli Caesari kaasaegne, seega on selge, et osa tema poolt kirjapandust pärineb Caesari enda teostest. Diodoros paneb suurt rõhku Britannia Beleriumi piirkonna edukale tinakaubandusele, kus elavad külalislahked inimesed, kellel on tihedad sidemed teiste maade kaupmeestega.⁵ Tema mainitud Beleriumi piirkond on tänapäevane Land's End Cornwalli piirkonnas Edela-Inglismaal.⁶ Arheoloogilise leiumaterjali põhjal võime järeldada, et selle piirkonna kaubanduslikud kontaktid Vahemere piirkonnaga ulatusid tagasi vähemalt kolmanda sajandi algusesse eKr. Selle tõenduseks on Kreeka päritolu mündileiud ning Hispaaniast pärit prossid, mis tunduvad viitavat veelgi varasematele kontaktidele Hispaaniaga.⁷

Pärast seda kui roomlased olid loonud Gallia Transalpina provintsi 124. eKr hakkasid tihenema sidemed Rooma kaupmeestega, kelle üks olulisemaid eksporditartikleid Britanniasse oli Itaalia vein, mis tuli Rooma amforates, mille leiud näitavad tänapäeva Edela-Prantsusmaa Bretagne'i piirkonna olulist vahendavat rolli

2 Scullard, Howard Hayes. Roman Britain : Outpost of the Empire. London : Thames and Hudson, 1979, lk 9.

3 Frere, Sheppard. Britannia : a history of Roman Britain. London : Folio Society, 1999, 2002, lk 8.

4 Diodoros. Bibliotheca historica. V.21

5 Ibid V. 22

6 Frere. Britannia, lk 8.

7 Ibid. lk 8–9.

kauplemises Britanniaga.⁸ Nagu on näha olid esimesed kontaktid kaudsed, mis on tingitud geograafilisest distantsist Britannia ja Vahemere riikide vahel. Tegu oli kaubanduslike kontaktidega, milles oli oma osa ka vahendajatel. Olulisemad kaubad olid näiteks tina, mille Diodoros toob eraldi välja. 1. sajandil eKr kuni 1. sajandil pKr elanud Kreeka geograaf Strabon räägib oma teoses "Geographica" ka sõjakoerte, nahkade ning orjadega kauplemisest.⁹ Strabon oli samuti Caesariga lähedaste eluaastatega just nagu Diodoros, seega ilmselt kaubeldi roomlastega selliste artiklitega ka Caesari ajal, kuid kaugemale ajas tagasi viia just sellist kaubavahetust allikate põhjal ei saa. Siiski ei ole põhjust kahelda, et lähimate naabritega võis kaubavahetus selline välja näha.

Vaatamata sellele, et Britannia oli saar ei saa seda kaugeltki lugeda eraldatuks sisserändest. Nagu näha on suhetest ümbritsevaga teada kaubanduslikest sidemetest, kuid ka migratsioonil oli oma osa piirkonna poliitilises arengus. Teada on, et osa belgae hõimust Gallias emigreerus Britanniasse ja moodustas osa kohalikust eliidist, tulles Britanniasse mitme erineva migratsioonlainena. Vähemalt Kentis ja Essexis tõi belgae sisseränne kaasa lisaks uuele aristokraatialle ka muutusi talupoegade kultuuris. Väikesemahulised, kuid pidevad sõjapealike sissetungid Kagu-Britanniasse olid kehtestanud kontrolli osa Kagu- ning Lõuna-Britannia üle.¹⁰ Belgae võim teatud Britannia osades stimuleeris ka metallide kasutamist, näiteks raua ning pronksiga varustus tõusis märgatavalt.¹¹

Selline oli saar, millele Julius Caesar oma 55. aastal toimunud sõjalise ekspeditsiooniga Rooma maailma võimupiire näitas. Ekspeditsioonile eelnes Caesari Gallia sõjakäik 50. aastatel eKr, mille käigus alistati Gallia hõimud, sealhulgas tänapäeva Põhja-Prantsusmaal asuvad venetid ning juba mainitud belgaed. Üks Gallia hõimudest, nimelt venetid olevat omanud suurt laevastikku, millega nad olid Britanniaga kontaktis.¹² Venetid alustasid Caesari vastu mässu ning kogusid kokku kõik

8 Frere. Britannia, lk 9.

9 Strabon. Geographica. IV. 5.

10 Frere. Britannia, lk 9-12.

11 Ibid. lk 14.

12 Caesar. Commentarii de Bello Gallico. III. 8.

oma laevad, mida oli kokku 220.¹³ Toimus merelahing, mille roomlased võitsid. Caesari räägib, kuidas võit oli täielik, sest vastased olid kogu oma jõu kogunud ühte kohta ning seega ei olnud neil kuhugi taganeda ega võimalik oma linnu kaitsta.¹⁴ Caesari ajendiks Britanniasse minekuks oligi seos Gallia ja Britannia vahel. Ta mainib, kuidas gallialased saavad Britannias abi¹⁵ ning varem on ka maininud, et Gallia suessioonide hõimu pealik Diviciacus olevat ka Britannias mingit võimu omanud.¹⁶ 26. augustil 55. eKr ületas Caesar Inglise kanali kaasas X ja VII leegion ning 500 ratsaväelast, kelle laevad aga tuule tõttu kohale ei jõudnud.¹⁷ Britannia rannikul oli roomlasi juba ootamas hõimusõdalased, kelle juuresolekut ja kõrget rannikut arvesse võttes ei olnud vägedel võimalik maabuda.¹⁸ Caesar liikus laevastikuga mööda rannikut edasi ning leidis koha, kus maabuda tänapäeva Kenti piirkonnas Kagu-Britannias¹⁹, siiski ei toimunud see takistusteta, sest leegionärid pidid laevadelt otse vette minema ning kohalike sõdalastega lahingut pidama.²⁰

Laevadel oleva sõjatehnika ja vibumeeste abiga suutsid roomlased lahingu võita ning britid põgenema sundida.²¹ Sellega oli üks ekspeditsiooni etapp läbitud ning esimene tugipunkt saarel hõivatud. Pärast lahingut saatsid britid Caesari juurde oma saadikud ning ka Caesari enda saadiku Commiuse, kelle britid olid kinni võtnud.²² Kohapeal lubati ka Caesarile anda pantvange ning tema kärke kuulata.²³ Caesar jäi kohapeale laagrisse, kuid tingimused merel takistasid ratsaväega laevade saabumist, samuti lõhkus tormine meri roomlaste laevu, mis oli takistuseks mandrile naasmisel.²⁴ Nähes roomlaste kehva olukorda otsustasid kohalikud asuda rünnakule.²⁵ Rünnaku alla sattus esmalt üksus, mis kogus varusid sõja väe jaoks, kuid rünnati ka Caesari

13 Caesar. Commentarii de Bello Gallico. III. 14.

14 Ibid. III. 16.

15 Ibid. IV. 20.

16 Ibid. II. 4.

17 Ibid. IV. 28.

18 Ibid. IV. 23.

19 Ibid. IV. 23.

20 Ibid. IV. 24.

21 Ibid. IV. 25, 26.

22 Ibid. IV. 27.

23 Ibid. IV. 27.

24 Ibid. IV. 28, 29.

25 Ibid. IV. 30.

baaslaagrit, seda aga ebaõnnestunult.²⁶ Britid soovisid jällegi sõlmida rahu ning saatsid oma saadikud Caesari juurde, kes nõudis veelgi pantvange ning pärast läbirääkimisi lahkus Britannias.²⁷ Sellega lõppes Julius Caesari esimene ekspeditsioon Britanniasse.

Vaadates sündmuste käiku ei saa seda retke just edukaks pidada, sest mingisugust jäädavat Rooma kohalolekut saarele ei jäänud, samuti ei suudetud leida head kohta kuhu laevad jätta ega kus maabuda. Tulenevalt nendest probleemidest ning samuti asjaolust, et ratsavägi ei jõudnud kohal tekkis roomlastele hulk logistilisi probleeme, mis raskendasid operatsioone tohutult. Caesari diplomaatilised katsed kasutada atrebaatide hõimu pealikku Commiust oma võimu kehtestamiseks ei õnnestunud. Sellele ebaõnnestumisele lisandub veel asjaolu, et Commiusest sai roomlaste vastu võitlevate gallialaste oluline toetaja. Tema osalust on näha Alesia piiramise juures, kus ta üritas Gallia vastupanuliikumise juhti Vercingetorixi Alesia piiramisrõngast päästa.²⁸ Siiski võib kogu 55. aasta kohta öelda, et see oli siiski märkimisväärne sündmus Rooma-Britannia suhete kontekstis arvestades, et varasemad suhted olid piirdunud peamiselt kaudse vahetuskaubandusega. Rooma vabariigi kiire laienemine 1. sajandil eKr tõi Rooma võimu otsesse kontakti senise Briti võimukorraldusega, mis pidi nüüd Rooma kohalolekuga arvesatama. Asjaolu, et Caesar suutis vaatamata kõigile juba mainitud probleemidele britte mitmel korral võita maal, mida viimased väga hästi tundsid, pidi ilmselt muutma hõimude kaalutlusi omavahelistes suhetes, sest nüüd lisandus sinna ka Rooma faktor, mis võis vägagi tugevalt sekkuda ka Britannias toimuvasse.

Nagu juba mainitud, oli Caesari vallutuskatseid kaks. Teine nendest leidis aset 54. aastal eKr. Caesaril oli enam kui 800 laeva ning 5 leegionit, millega suunduti taas Britanniasse, otsides juba eelmisel aastal maabumispaiaks saanud kohta.²⁹ Sellel korral jõudsid kõik laevad kohale ning said maabuda ilma looduslike või vaenlase takistusteta.³⁰ Saanud teada, et vaenlase väed olid suurest laevade hulgast kuulnud ning

26 Caesar. Commentarii de Bello Gallico. IV. 32-35.

27 Ibid. IV. 36.

28 Ibid. VII. 79.

29 Ibid. V. 8.

30 Ibid. V. 9.

selle tõttu taganenud, otsustas Caesar liikuda kaugemale sisemaale.³¹ Ta jättis Quintus Atriuse osade vägedega laevu valvama ning oma retkel sattus brittide rünnaku alla, suutes küll selle tagasi tõrjuda ning ühe nende kindluse vallutada.³² Pärast seda tuli Atriuselt teade, et torm on peaaegu kõik laevad puruks löönud, mis sundis Caesarit laevad rannikule tooma ja nende parandamist ja uute ehitamist organiseerima.³³ Ta suundus jälle samas suunas, kust ta oli pärast Atriuse teate kättesaamist tulnud ning avastas, et sinna oli kogunenud suur brittide ühisevägi Cassievellaunuse juhtimisel, kes olevat enne sõdinud teiste hõimudega, kuid oli siiski määratud ühiseväge juhtima.³⁴

Lahingus suutsid roomlased pärast raskusi britid põgenema lüüa, kuid kandsid kaotusi ning brittide kaarikuvägede võitlustaktika tekitas Caesari vägedele selgelt probleeme.³⁵ Sõjaretk liikus edasi juba nimetatud Cassievellaunuse territooriumile Thamesi jõe juurde, kus saavutati võit, mis jättis viimasele alles ainult 4000 kaarikuväelast, kellega viimane veel metsadest rünnakuid korraldas.³⁶ Cassievellaunus üritas jätkuvalt koguda roomlaste vastu jõude teiste pealike abil, kes ründasid mereäärset laagrit, kuid said lüüa.³⁷ Pärast seda kaotust oli Cassivellaunus nõus alistuma Commiuse vahendusel. Tingimusteks said pantvangide andmine ning trinovantide hõimu mitte ründamine ning regulaarne andami maksmine. Caesar oli saanud truudusvande trinovantide pealiku pojalt Mandubraciuselt, kelle isa oli Cassievellaunuse poolt võimult tõugatud ja tapetud.³⁸ Pärast seda otsustas Caesar Britannias lahkuda ning naasis koos vägedega tagasi mandrile.³⁹

Julius Caesari kaks sõjaretket ei jätnud Britanniasse kohapeale sõjalisi üksusi, need toodi mandrile tagasi, kuid sellel oli siiski poliitiline ja majanduslik mõju edasistele arengutele Britannias. Caesariga kokkupuutunud atrebaatide ja cattuvellauni hõimud, millest viimase pealikuks oli Cassievellaunus, suutsid välja arendada

31 Caesar. Commentarii de Bello Gallico. V. 9.

32 Ibid. V. 9.

33 Ibid. V. 10.

34 Ibid. V. 11.

35 Ibid. V. 15-16.

36 Ibid. V. 19.

37 Ibid. V. 22.

38 Ibid. V. 22.

39 Ibid. V. 23.

tugevamad majanduslikud ja kultuurilised sidemed mandriga võimaldasid neil saada tugevmateks poliitilisteks üksusteks.⁴⁰

Kuigi Kagu-Britannia hõimud olid sunnitud Caesarile andamit maksma ei ole teada kui kauaks selline kohustus kehtis. Caesari saadik Commius rajas oma dünastia, mis valitses atrebaatide hõimu ning tema poeg Tincommius(Tincommarius) andis välja münte, mis olid roomapärased. Sellistel müntidel, kus on kujutatud Tincommiust ja tema vendi Vericat ja Eppillust on neil sarnasused keisrite Augustuse ja Tiberiusega. Scullard on näinud selles briti kuningate soovi ennast näidata Rooma maailmaga võrdsetena.⁴¹ Sellest on näha, et Caesari ajutisel kohalolekul oli tagajärgi, mis näitavad Rooma mõju Kagu-Britanniale ka ilma sõjaväe kohaolekuta.

Järgnevatel aastakümnetel toimusid Rooma vabariigis pöördelised sündmused, mille käigus sai sellest keisririik. Britanniasse need sündmused ei puutunud, kuid sündmuste järel võimul olnud keisrid pidid siiski ka seda piirkonda silmas pidama. Keiser Augustus olevat kaalunud isegi järjekordset sissetungi Britanniasse aastatel 34, 27 ja 26 eKr, kuid ei saanud seda teha, sest Dalmaatsias, Gallias ja Hispaanias olid rahutused. See, et Augustus selliseid plaane teoks ei teinud ei tähenda, et seal toimuvaid sündmused Roomasse ei puutuks.⁴² Kaks briti kuningat, põgenesid just Rooma kui poliitiline olukord Britannias muutus neile keeruliseks. Dubnovellaunus ja Tincommius otsisid mõlemad Augustuse juurest varjupaika.⁴³ Sellised sündmused näitavad ka teatud ebastabiilsust Caesari järgses Kagu-Britannias, Cassievellaunuse järeltulija Tasciovanus laiendas oma territooriumi trinovantide hõimu arvelt, mida Caesar oli just kaitsta soovinud.⁴⁴ Tasciovanuse poeg Cunobelinus saavutas kontrolli suure osa Kagu-Britannia üle ning viis lõpuni trinovantide vallutamise.⁴⁵ Cunobelinuse riik oli keiser Tiberiuse võimuletuleku ajaks saanud võimsaimaks riigiks Kagu-Britannias ning on ka võimalik, kuid mitte kindel, et ta oli Rooma liitlane.⁴⁶ Cunobelinuse tõusuga kasvas ka tema

40 Scullard. Roman Britain, lk 27.

41 Ibid. lk 28.

42 Ibid. lk 27-30.

43 Augustus. Res Gestae Divi Augusti. 32.

44 Frere. Britannia, lk 31.

45 Ibid. lk 33.

46 Ibid. lk 35.

pealinn Camulodunum tugevaks kindluseks, mida kaitsesid kaks veega täidetud kraavi.⁴⁷ Pärast Tiberiust võimule tulnud keiser Caligula hakkas planeerima Britanniasse sissetungi, kuid otsustas seda mitte siiski teha, saates sõdurid hoopis merekarpe korjama.⁴⁸ Peaaegu sada aastat oli möödunud Julius Caesari ekspeditsioonidest 1. sajandil eKr, kuid tema järel tulnud valitsejad ei tundnud sellist ambitsooni kaugel Britannia vastu. Keisritel nagu Caligula ja Augustus olid plaanid Britannia vallutamiseks, kuid erinevatel põhjustel neid täide ei viidud.

47 Frere. Britannia, lk 36.

48 Dio. Historia Romana. XXV. 1.

Claudiuse ajastu Britannias

Alles 43. aastal otsustas keiser Claudius võtta ette sõjaretke, mille taoline leidis viimati aset peaaegu 100 aastat varem. Erinevalt Caesarist oli Claudiusel kasutada palju paremat informatsiooni oma invasiooni planeerimiseks. Rooma kaupmehed olid oma tegevusega jõudnud kaugemale sisemaale kui varem ning seega olid ka roomlastele paremini sealsed olud teada.⁴⁹ Tõuke selliseks sõjaliseks sammuks Britannia vastu andsid Britannia sisemised võimuvõitlused pärast Cunobelinuse surma mõned aastad pärast 40. aastat.⁵⁰ Tema surma järel jagunes tema Kagu-Britanniat domineeriv riik kaheks, mida asusid juhtima tema pojad Caratacus ja Togodumnus.⁵¹ Enne oma surma oli Cunobelinus saatnud maalt välja oma poja Adminiuse, kes põgenes keiser Caligula juurde lubades talle alistuda.⁵² Samuti oli Cunobelinuse eest põgenema sunnitud atrebaatide hõimu liider Verica, kes põgenes samuti Rooma ning roomlastelt nõuti tema välja andmist.⁵³ Üheks põhjuseks sõjaliselt sekkuda võis olla ebastabiilsus ja Togodumnuse ja Caratacuse agressiivne ekspansioon, mis Kagu-Britannias kahjustas kas Rooma kaupmeeste huve või Gallia ranniku turvalisust.⁵⁴

Selline briti liidrite põgenemine võis tõesti keiser Claudiusel olukorrast sellise Rooma huvidele kahjuliku mulje jätta. Ian Richmondi arvates võis invasiooni põhjuseks olla fakt, et Gallia ranniku kindlustamisele kulutatud raha toob kahju, kui ainult kindlustada rannikut, aga Britannia vallutamisest tulu jääks saamata.⁵⁵ Samas kuna ei ole täpselt teada, mis laadi rahutustega oli tegemist, ei saa öelda kas oletatav ranniku kindlustamine oleks üldse vajalik olla. Howard Scullard on arvanud, et üheks faktoriks võis olla ka roomlaste soov druidism likvideerida.⁵⁶ Põhjuseks invasiooni alustada võis olla ka brittide näiline nõrkus, mille võis põhjustada just poliitiline ebastabiilsus aga ka

49 Richmond, Ian Archibald. Roman Britain. Harmondsworth [etc.] : Penguin Books, 1973, lk 17.

50 Ibid. lk 18.

51 Ibid.

52 Suetonius. Caligula. 44.

53 Frere. Britannia, lk 47.

54 Ibid.

55 Richmond. Roman Britain, lk 18.

56 Scullard. Roman Britain, lk 37.

teadmised Julius Caesari retkest, kus roomlastel peale logistiliste probleemide suuri raskusi ei olnud.

Claudius koondas rannikule neli leegionit, milleks olid II Augusta, IX Hispania, XIV Gemina ja XX Valeria Victrix.⁵⁷ Vägede juhiks oli Aulus Plautius, kelle juhtimise all oli umbes 40 000 meest.⁵⁸ Suur roomlaste sõjaline jõud Gallia põhjaosas pidi aga ületama takistusi, et üldse Britanniasse jõuda. Probleemiks oli sõdurite ebausku ja soovimatust Britanniasse minna, mida pidi lahendama vabastatud ori nimega Narcissus, kes pidas sõduritele kõne ning veenis nad ümber.⁵⁹ See probleem lahendatud, sai tegelik sõjaline operatsioon alata, Portus Itiuse sadamasse kogunenud sõjavägi maabus Britannias kolmes erinevas maabumispaigas jällegi Kagu-Britannias, kuid mitte samades kohtades kus Caesar oli maabunud.⁶⁰ Mingisugust vastupanu roomlastele maabumisfaasis ei osutatud, kuid vastupanu Caratacuse ja Togudumnuse juhtimisel algas siis, kui roomlased liikusid kaugemale sisemaale.⁶¹ Rooma vägede juht Aulus Plautius pidas Caratacuse ja Togudumnuse vägedega paar väiksemat lahingut ning viimased põgenesid Medway jõe taha.⁶²

Cassius Dio tekstide väitel alistus bodunni hõim roomlastele, kuid ilmselt oli tegu hoopis dobunni hõimuga.⁶³ Aulus Plautius pidas Medway jõel brittidega lahingu, milles II leegioni legaadi ja hilisema keisri Vespasianuse väed mängisid olulist rolli lahingu võitmisel.⁶⁴ Britid taganesid Thamesi juurde, kuid roomlaste väed läksid neile järele ning pidasid nendega mitu väiksemat lahingut, kus hukkus ka üks brittide juhte, Togudumnus.⁶⁵ Pärast neid sündmusi võttis Plautius sihiks Kagu-Britannia tähtsaima keskuse Camulodunumi, kuid seda ei tehtud kohe, sest Claudius tahtis selle hetke jaoks isiklikult kohal olla.⁶⁶ Seega jäid Rooma väed Thamesi äärde Claudiust ootama, kes saabus umbes poolteistkuud hiljem augustis, tuues endaga kaasa täiendavaid sõjalisi

57 Frere. Britannia, lk 49.

58 Scullard. Roman Britain, lk 37.

59 Dio. Historia Romana. LX.19.

60 Richmond. Roman Britain, lk 20.

61 Dio. Historia Romana. LX. 20; Frere. Briannia, lk 50.

62 Richmond. Roman Britain, lk 20.

63 Frere. Britannia, lk 50.

64 Dio. Historia Romana. LX. 20.

65 Ibid.

66 Frere. Britannia, lk 52.

üksusi ja ka elevante.⁶⁷ Jõudnud Britanniasse, võttis Claudius juhtimise üle ning juhtis vägesid Camulodunumi suunas ja sisenes linna võidukalt.⁶⁸ Claudius oli Britannias vaid 16 päeva, kuid tema kohaolekul oli ka pikem mõju, sest Camulodunumi vallutamisega umbes samal ajal otsustasid mitmed olulised hõimud roomlastele alistuda, üheks nendest oli Cogidumnus, kelle võimu alla andsid roomlased veel kaks hõimu.⁶⁹ Samuti alistusid ikeeni hõimu Prasutagus ja brigantide Cartimandua.⁷⁰ Claudiuse triumfikaarel, mis ehitati 51. aastal on kirjas, et ta oli alistanud 11 Briti pealikku.⁷¹

Rääkides alistumistest on oluline mainida, et paljuski jäi Britannia võimukorraldus samaks. Alistunud valitsejad valitsesid edasi klientkuningatena, kellega tehti eraldi lepingud, kus olid kirjas nende alistumistingimused.⁷² Selline korraldus pidi tavaliselt kestma kuni klientkuninga surmani, pärast mida inkorporeeriti tema alad täielikult Rooma võimu alla.⁷³ Selline korraldus oli sobilik nii roomlastele endile kui ka kohalikele valitsejatele. See tegi ala roomlastele lihtsamini valitsetavaks, sest kohalikud tundsid sealseid olusid, suutsid rahutusi ära hoida ning makse maksta. Kohalikule kuningale sai osaks aga Rooma vägede kaitse aga ka prestiiž ning suurem majanduslik ligitõmbavus Rooma kaupmeestele. Tuues näiteks Tincommiuse siis on näha, et briti valitsejatele oli enda kujutamine müntidel roomapäraselt prestiiži küsimus, ilmselt tahtsid nad näidata kui kõrge sotsiaalne staatus neil on ja roomlaste keisrid oleks selle jaoks väga hea mõõdupuu. Majanduslikud põhjused on tingitud kauplemise turvalisusest. Näiteks kui kaupmees teab, et tema kaup on turvatud ning sellele ei ole ohtu siis on suurem tõenäosus, et kaubeldakse just nende aladega. Nagu on näha oli mõlemal poolel otstarbekas üksteisega koostööd teha, mõni briti kuningas võis isegi oma võimu suurendada nagu juba eelnevalt mainitud Cogidumnus, kelle võimu alla andsid roomlased kaks hõimu.

Sõjaline tegevus jätkus aga vaatamata sellistele poolenisti rahumeelsetele

67 Dio. Historia Romana. LX. 21.

68 Richmond. Roman Britain, lk 22.

69 Richmond. Roman Britain, lk 23.

70 Frere. Britannia, lk 55.

71 Ibid. lk 53.

72 Frere. Britannia, lk 55.

73 Ibid.

lahendustele, mida tagasid siiski umbes 40000 Rooma sõdurit. Pärast Camulodonumi vallutamist liikusid Rooma väed kolmes suunas laiali: IX leegion liikus põhja, XIV leegion liikus loode suunas tänapäeva Leicesteri suunas ning II leegion Vespasianuse juhtimisel läände.⁷⁴ Rooma vägede liikumine kõigis suunades ei olnud takistusteta nagu näitab lahing Maiden juures, kus britid olid ennast hästi kindlustanud ning II leegion pidi kasutama ballistasid ning väravad maha põletama, et lahingut võita.⁷⁵ Vespasianuse II leegion oli Lõuna ja Lääne-Britannia lahingutes väga edukas, alistades kaks väga võimsat hõimu, üle kolmekümne linna ning Vectise (Wighti) saare.⁷⁶ Need kaks võimsat hõimu pidid olema durotrigid ja dumnonid.⁷⁷ Kuigi Edela-Britannias oli Vespasianus edukas, ei okupeeritud kogu tänapäeva Cornwalli vaid II leegion jagati väiksemateks väeüksusteks (*vexillatio*) erinevate kindluste vahel Edela-Britannias.⁷⁸ Sama tehti ka IX leegioniga, mis jõudis välja tänapäeva Lincolni linna piirkonda.⁷⁹ XIV leegioni tegevusest on vähem teada, kuid tõenäoliselt oli tänapäeva Leicesteri linn lähedal, Midlandsi regioonis selle leegioni *vexillatio*.⁸⁰ XX leegion oli ilmselt reservis Camulodunumis (Colchester).⁸¹

47. aastal läks Aulus Plautius erru ning tema asemel saabus Britanniasse Ostorius Scapula.⁸² Aulus Plautiuse ajal viidi täide esimesed olulised sammud Britannia alistamiseks. Alistati 11 kohalikku kuningat, oli loodud alaline sõjaväelaste kontingent koos kindlustega piiride valvamiseks, samuti oli loodud olulisi logistilise ja infrastruktuuri rajatise.⁸³ Näiteks võib tuua Richborough sadama, millest sai oluline varustuskeskus või ulatuslik Fosse Way tee, mis ulatus Lincolnist vähemalt Cirencesterini tänapäeva Walesi juures.⁸⁴ Ostorius Scapula alustas kohe Fosse Way' st lõunas asuvat hõimude relvituks tegemist, mis oli ikeeni hõimule vastumeelt.⁸⁵ Toimus

74 Scullard. Roman Britain, lk 40.

75 Frere. Britannia, lk 60.

76 Suetonius. De Vita Caesarum. Vespasianus. IV.

77 Frere. Britannia, lk 61.

78 Ibid.

79 Ibid. lk 57.

80 Ibid. lk 60.

81 Ibid.

82 Scullard. Roman Britain, lk 41.

83 Frere. Britannia lk 61-62.

84 Ibid. lk 62.

85 Scullard. Roman Britain, lk 41.

väiksemat laadi ülestõus roomlaste vastu ikeeni ja mõne teise naabruses oleva hõimu poolt, kuid selle surus Scapula maha.⁸⁶ 48. aastal tungis Scapula Walesi, sest sealsed hõimud olid rünnanud Rooma liitlase territooriumit.⁸⁷ Teine põhjus võib olla ka fakt, et Caratacus, kes oli roomlaste vastane juba esialgsest sissetungist alates 5 aastat varem, peitis ennast nüüd Walesis silurite juures.⁸⁸ Põhjas tekkis Roomale alistunud kuninganna Cartimandua probleemid enda brigantide hõimu kontrollimisega.⁸⁹ Scapula oli seega sunnitud oma Walesi sõjakäigu pooleli jätma ning põhja suunduma.⁹⁰ Pärast Cartimandua toetamist oli aga Caratacuse kätte saamine raskem, nimelt ta põgenes erinevate Walesi hõimude juurde kuni lõpuks sai roomlastelt lahingus lüüa ning põgenes brigantide juurde, kust kuninganna Cartimandua, saavutanud ülemvõimu selle hõimu üle, ta roomlastele välja andis.⁹¹ Silurid pidasid aga endiselt nii enne kui ka pärast Caratacuse kättesaamist visa vastupanu Rooma vägedele.⁹² 52. aastal Ostorius Scapula suri ning tema asemel saabus Britanniasse Aulus Didius Gallus, kelle saabumise ajaks oli olukord Britannias väga halb, Walesi hõimud korraldasid pidevalt rünnakuid ning üks leegion oli lüüa saanud.⁹³ Tacituse sõnul oli Didius Gallus pigem rahul lihtsalt vaenlase endast kaugemal hoidmisega⁹⁴ Sheppard Frere arvab, et selline poliitika oli keiser Claudiuse poolt, kes ei soovinud Walesi vallutamist ning pidas parimaks olemasoleva territooriumi kontrollimist.⁹⁵ Claudius suri 54. aastal ning sellega lõppes ka oluline esmane faas, sest Claudius lõi Britannias alalise Rooma kohaloleku.

Mis aga ajendas keiser Claudiust just Britanniast oma sihtmärgiks valima ning miks viidi kogu operatsioon läbi nii nagu juba mainitud? Suetoniuse sõnul oli Claudiuse eesmärgiks saavutada kiire triumf ning parimaks kohaks selle täitmiseks valis ta Britannia.⁹⁶ Cassius Dio räägib sellest, kuidas Plautiusel oli ülesandeks kohe Claudius

86 Frere. *Britannia*, lk 63.

87 *Ibid.* lk 62.

88 Scullard. *Roman Britain*, lk 41.

89 Frere. *Britannia*, lk 64.

90 *Ibid.*

91 Tacitus. *Annales*. XII. 35, 36.

92 Frere. *Britannia*, lk 67.

93 *Ibid.* Lk 69.

94 Tacitus. *Annales*. XII. 40.

95 Frere. *Britannia*, lk 89.

96 Suetonius. *De Vita Caesarum*. Claudius. 17.

kutsuda kui olukord raskeks läheb ning nii ka tegelikult Camulodunumi juures juhtus. Lisaks kirjeldab ta ka Claudiuse uhket triumfi ning seda, et senat omistas talle tiitli Britannicus⁹⁷ Kogu vallutusretke propagandistlik element tuleb sündmuste käiku jälgides hästi välja. Rooma sõjavägi tegutses algses vallutusfaasis äärmiselt eneskindlalt, seda juba näitab armee jagamine neljaks erinevaks osaks, millest kolm jätkasid ekspansiooni erinevates suundades ning üks jäi reservi pärast Camulodunumi vallutamist. Sellise tegevuse järgi võime järeldada, et roomlased ei oodanud eriti tugevat vastupanu. Ohtlik oleks oma väed sedasi hajutada, kui vaenlasel oleks veel tugevaid jõudusid, sest nii oleks võimalik roomlased eraldi hävitada. Selline suur rünnak üle mere oli kahtlemata riskantne ettevõtmine, sest armee varustusliinid sellisel juhul vajaksid olulist laevastiku kaitset vaenlase rünnaku eest.⁹⁸

Vaatamata sellele, võeti aga invasioon ette ega kardetud varustusliinidega seotud probleeme, mis näitas oma tugevuse kõrgelt hindamist. Arvestades selliseid olusid tundub ebatõenäoline, et Aulus Plautius oleks tundnud vajadust kutsuda Claudius olukorra raskuse pärast nagu Dio väidab. Tõenäolisemalt oli tegu juba ette planeeritud stsenaariumiga, mis võimaldaks Claudiuse isiklikult sündmustega seostada, sest suurem osa vallutusele järgnenud aust pidi minema keisrile mitte Aulus Plautiusele. Dio tekstist tuleb ka välja, et Claudius saabus Britanniasse koos elevantidega, mis teeb tema saabumise Britanniasse veelgi meeldejäavamaks ning uhkemaks.⁹⁹ Samuti on selge, et just Claudiusele endale oli vajadus selline kuulsusrikas sõjaretk oma tegude nimekirja lisada. Nii Suetonius kui Dio jätavad Claudiusest enne keisriks saamist väga tagasihoidliku ja ehk ka riigijuhiks sobimatu mulje. Ta olevat olnud noorena sageli haige, oma ema ning õe poolt vihatud ning nagu Suetonius ütleb, sai ta keisriks üldse tänu suurele õnnele pärast Caligula tapmist.¹⁰⁰ Enne Britannia sõjarekte on räägitud teistest varasematest tema valitsemisajal toimunud sõjaretkedest, kuid nendes pole teda osalisena mainitud. Suetoniuse sõnul oli ta ise osalenud vaid ühel kampaanial ning seegi

97 Dio. Historia Romana. LX. 21.

98 Roth, Jonathan P. The logistics of the Roman army at war 264. B.C A.D. 235. Columbia studies in the classical tradition, volume XXIII, 1999, lk 282.

99 Dio. Historia Romana. LX. 21.

100 Suetonius. Claudius. II, III, X.

oli vähetähtis, mis samuti seab kahtluse alla päästva rolli, mida Claudius oleks pidanud Plautiuse hädas olemise juures mängima.¹⁰¹ Meil pole mingit põhjust arvata, et Claudius olnud paremate väejuhi omadustega kui Plautius. Claudius jaoks oli kahtlemata oluline, et ettevõtmine õnnestuks ning seega oli talle selgelt kasulik valida vägesid juhtima keegi, kes seda tõesti oskab.

Tõendeid, mida saab kindlalt seostada Aulus Plautiuse Britannia eelse sõjalise karjääriga ei ole, kuid siiski on spekuleeritud, et see võis juba enne Britanniast olla muljetavaldav. On tõenäoline, et Plautius oli keiser Tiberiuse ajal 20. aastal pKr olnud kvestori ametis ning võimalik, et ta oli teeninud sõjaväe tribuunina Germanicuse all ning olnud ka leegioni komandör enne või pärast praetoriks saamist, kuid seda ei saa tõestada. Tal olid perekondlikud sidemed Claudiusse lähedaste isikutega ning ta oli sobilikus positsioonis 41. aasta Camillus Scribonianuse riigipöörde katse ajal ning seega igati sobiv kandidaat invasiooni juhiks.¹⁰² Motivatsioone vallutuse käivitamiseks võib leida mitmeid ning pole põhjust kahelda, et adekvaatsete argumentidega saab neid põhjendada. Arvestades antiikallikates kirjapandut tuleb paratamatult jõuda järeldusele, et tegu oli enamjaolt propagandistliku ettevõtmisega, millele võisid lisanduda ka teised faktorid.

Cassius Dio versioon Claudiusse 43. aasta vallutusest on ajaloolaste seas jätkuvalt mitmes elemendis vaidluste ning diskussioonide objektiks. J. G. F. Hind on arvanud, et Dio tekstides mainitud kaks esimest lahingut olid tegelikult need samad lahingud, mida Dio hiljem detailsemalt kirjeldab. Samuti on kahtluse all invasioonijõudude maabumiskoht ning selle teekond nagu see on Dio tekstis mainitud. Traditsiooniliselt on selleks peetud Kagu-Britanniast, kuid Hind argumenteerib, et Dio mainitud pealik Togodumnus, keda teksti põhjal sageli loetakse lahingus hukkunuks võis aga tegelikult ellu jääda ja klientkuningana edasi valitseda ning esineda Tacituse tekstis hoopis Cogidubnuse (Cogidumnuse) nime all.¹⁰³

Olenemata sellest, millist versiooni keegi uskuda soovib on selge, et kõige

101 Suetonius. Claudius. XVII.

102 Birley, Anthony R, The Roman government of Britain, 2005, lk 21-22.

103 Hind, J. G. F. A. Plautius' Campaign in Britain: An Alternative Reading of the Narrative in Cassius Dio (60.19.5–21.2). Britannia 38, 2007, lk 99.

hõlpsamini õnnestus roomlastel allutada alad, mis olid juba varem olnud Roomaga tihedamad kontaktis võrreldes ülejäänud Britanniaga. Walesi jõudes läks olukord aga keerulisemaks ning arvestades aega, mis läks Walesi lõplikuks alistamiseks ei olnud see ka prioriteet. Sellised asjaolud seavad kahtluse alla Rooma võimalikud poliitilised ja majanduslikud motiivid Britannias vallutuse alguses planeerimises, sest tegelikult oli Britannias küllaldaselt eksploateeritavat, näiteks võime tuua Walesis asuva Dolaucothi kullakaevanduse, mida roomlased said eksploateerida alles pärast Walesi patsifitseerimist.¹⁰⁴ Frere'i arvates oli ressurside saamiseks kavas luua protektoraadid väljaspool roomlaste okupeeritud ala.¹⁰⁵ Kui Claudiusel oleksid olnud Britannia suhtes olnud selged sihid oleks see ala kahtlemata hõivatud. Scapula nurjunud katseid saab seletada vähese toetusega Rooma riigi ülejäänud osadest, mille tõttu ilmselt jäigi konflikt Walesis nii kauaks ajaks lahtiseks. Samas oli tal aga hea strateegia 48. aastal, mis nägi ette Walesi hõimude ära lõikamise Cheshire'i piirkonna hõivamise kaudu.¹⁰⁶ Sellise rikkaliku maavarade kogumi hõivamata jätmine annab alust uskuda, et ressurside hankimine Britanniast ei olnud vähemalt esmase tähtsusega. Keiserlik poliitika tundus tõesti olevat suunatud ainult piiratud alade hõivamisele ning kontrollimisele. Analüüsides keisri võimalikku kavatsust kogu saare vallutamiseks on äärmiselt raske uskuda, et see pidigi võtma kümneid aastaid tegelikult ilma lõpliku võiduni kunagi jõudmata, tõenäoliselt Claudius ei mõelnud nii kaugele ette ning kiire triumf oli kõige olulisema tähtsusega.

Siiski oli Claudiusel valitsusaja lõpuks sisse seatud oluline sõjaline infrastruktuur, mis võimaldas projekteerida jõudu edukalt erinevates suundades. Klientkuningate süsteem, milles oli neli Roomale sõbralikku valitsejat. Nendeks olid ikeeni hõimu Prasutagus, brigantide Cartimandua ning Cogidubnus ja tõenäoliselt Boduocus.¹⁰⁷ Kagu-Inglismaal on vähe näha kohe vallutuse järgseid Rooma kindlustusi, samas kui Walesis leegionid olid paigutatud erinevatesse kohtadesse, mis olid kindlustatud. Rooma armee üks väga tähtis funktsioon oli erinevate kaitserajatiste ning

104 Frere. Britannia, lk 277-278.

105 Ibid. lk 62.

106 Ibid. lk 63.

107 Ibid. lk 55.

teede loomine. Kampaaniatel olles lõi armee järjest juurde erinevaid kindlustusi, mille mastaabid erinesid tunduvalt. Ajutisi laagreid ehitati peamisest kindlustustest eemal olles juba vaenlase territooriumil. Kõige olulisemad Rooma kindlused Britannias olid leegionikindlused, kuhu oli määratud terve leegion ja ka osad abiväed. Rindejoonte valvamisel kasutati peamiselt abivägesid ehk auxiliat¹⁰⁸

108 Hanson. The archaeology of Britain, lk 139.

Keiser Nero, Boudica ülestõus Britannias ning kaheksa rahuaastat

Pärast Claudiuse surma tuli Roomas võimule keiser Nero, kelle Britannia poliitika erines Claudiuse omast. 57. aastal tuli Britanniasse Didius Galluse asemel Quintus Veranius, kes suri varsti pärast ametisse saamist.¹⁰⁹ Tema asemele määrati Suetonius Paulinus, kes jätkas ilmselt juba Veraniuse alustatud sõjategevust Walesis ning oli ka edukas. 50. aastate lõpupoole alistas Paulinus Lõuna-Walesi hõimud ning vallutas ka Anglesey (Mona) saare¹¹⁰, mida peeti druidismi takistamiseks vajalikuks.¹¹¹ 60. või 61. aastal puhkes suur ülestõus roomlaste ülemvõimu vastu, mis algas ikeeni hõimu territooriumilt kuid levis sealt edasi.¹¹² Ülestõusu täpne toimumisaasta on jätkuvalt vaidluse all.¹¹³ Ülesõutuse juhiks oli kuninganna Boudica, kellele roomlased olid teinud ülekohtu, võttes temalt pärandi ning käitudes julmalt tema ja ta perekonnaga.¹¹⁴ Selle ülestõusu alged peituvad ilmselt juba asevalitseja Ostorius Scapula kavatsuses 40. aastate teisel poolel piirata ikeeni hõimu relvakandmist ning seega rikkuda lepingut roomlaste ning ikeeni hõimu vahel. Selle konflikti lahendas Scapula sõjalise jõuga, Prasutaguse jaoks lõppes see aga positiivselt, sest ta säilitas oma positsiooni. Seega pinged selles piirkonnas olid olnud ka enne, kuid 60. või 61. aasta viis need juba täiesti teisele tasemele. Cassius Dio on näinud põhjusena ka laenude tagasinõudmist kohalikelt. Provintsi kõrgeim finantsohvitser ehk prokuraator Catus Decianus nõudis tagasi Claudiuse antud toetusi ettekäändel, et need olid laenud. Sarnaselt tegutses ka tuntud Rooma filosoof ja kirjamees Seneca noorem, kes oli samuti nõudnud kõikide võlgade tasumist ning kasutas jõumeetodeid nõudmiste täitmiseks.¹¹⁵

109 Frere. *Britannia*, lk 71.

110 Tacitus. *Annales*. XIV. 29.

111 Richmond. *Roman Britain*, lk 28

112 Scullard. *Roman Britain*, lk 42

113 Gambash, Gil. *To Rule a Ferocious Province: Roman policy and the Aftermath of the Boudican Revolt*. *Britannia* 43, 2012, lk 2.

114 Tacitus. *Annales*. XIV. 31.

115 Cassius Dio. *Historia Romana*. LXII. 2.

Endiste leegionäride koloonia Camulodunumis¹¹⁶ oli praktiliselt ilma kaitseta ning selle hävitamisega ei olnud mässulistel raskusi. Claudiuse templi juures nii kiiret edu britid aga lootu ei saanud. Templit piirati kaks päeva ning pärast seda see vallutati tormijooksuga. IX leegion Petilius Cerialise juhtimisel proovis appi minna, kuid sai lahingus brittida vastu lüüa, kaotas Tacituse väitel suure osa oma jalaväest ning oli sunnitud ratsaväega põgenema.¹¹⁷ Arvatavasti Tacitus on selle kaotuse suurusega liialdanud, sest pärast mässu mahasurumist uusi mehi toodi kõigisse leegionitesse juurde kaks tuhat. Kuna ühes leegionis oli umbes viis tuhat jalaväelast oleks Tacituse väite õigustamiseks palju rohkem uusi mehi leegionitesse toodud. Ilmselt võttis Cerialis endaga kaasa ainult osa IX leegionist.¹¹⁸

Transport Britannias oli enne paljuski põhinenud jõeliiklusele, see ei kadunud kuhugi¹¹⁹, kuid tuhandete sõjaväelaste liigutamisel mitte kõige efektiivsem meetod. Kaupmeestele ja tavalistele inimestele see nii oluliseks muutuseks ilmselt ei olnud. Kindlustuste loomine üle kogu hallatava territooriumi oli jällegi Rooma okupatsiooni tunnusmärk. Kindlusi oli üle kogu territooriumi, kuid nende hulgas oli ka mahajäetud ja nende suurus ja vägede hulk, mis võis neis olla oli erinev.¹²⁰ Nagu Boudica mässu juures näha, ei olnud Kagu-Britannia just kõige paremini kindlustatud piirkond. See ei ole üllatav, sest need alad olid võetud varajases invasioonistaadiumis ning sõjategevuse raskuspunkt oli mässu ajaks koondunud hoopis läände, selle näiteks sobib ideaalselt kuberner Suetonius Paulinuse Anglesey saare invasioon, mis oli mässust umbes 250 miili kaugusel.

Pärast Claudiuse templi vallutamist liikusid britid edasi tappes kõik roomlased, kes ette jäid ning hävitades ka asulad, sealhulgas Londoni. Tacitus räägib, kuidas neile polnud kombeks vange võtta, et neid hiljem orjadeks müüa.¹²¹ Suetonius Paulinus suundus mööda Fosse Way teed Londoni suunas, tee peal liitus temaga XIV leegion

116 Frere. Britannia, lk 75.

117 Tacitus. Annales. XIV. 32.

118 Frere. Britannia, lk 75.

119 Branigan, Keith. Roman Britain : Life in an imperial province, London : Reader's Digest Association, 1980, lk 132-135.

120 Frere. Britannia, lk 58.

121 Tacitus. Annales. XIV. 33.

ning XX leegioni veteranid. Otsustavaks lahingupaigaks valis Suetonius Paulinus koha, kus ta ei peaks varitsust kartma, sest oleks vaid üks sissepääs läbi metsa.¹²² Järgnevalt kirjeldab Tacitus lahingueelseid kõnesid, mida Boudica ja Suetonius Paulinus oma vägedele pidasid.¹²³ On võimalik, et Paulinuse peetud kõne vastab mingil määral tegelikkusele, sest kahtlemata sai Tacitus informatsiooni oma Britannias teeninud äialt Agricolaalt. Boudica kohta aga ei saa me sama öelda, Rooma kirjutajatel oligi tavaks selliste kõnede kirjutamine ajalooliste sündmustele juurde.¹²⁴ Paulinuse valitud lahingu paigale saaks läheneda ainult ühelt poolt. Watling Streeti läheduses saidki mõlemad armeed kokku ning lahing Boudica ja Suetonius Paulinuse vägede vahel algas. Roomlased olid suures arvulises vähemuses, kuid nende kompaktne kaitseliin ning ratsavägi suutsid mässajad põgenema lüüa. Põgenejate õnnetuseks olid nad ise toonud enne lahingut vankrid enda vägede taha, mis tähendas, et põgenemine oli ouliselt raskendatud. Roomlastel õnnestus selle vea tõttu tappa kümneid tuhandeid põgenejaid ning teha mässule lõpp. Boudica sooritas enesetapu mürgitamise läbi, samuti tappis ennast II leegioni prefekt Poenius Postumus, kes oli keeldunud Paulinusele appi minemast.¹²⁵

Nagu näha, olid mässajad kuninganna Boudica juhtimisel alguses väga edukad vallutades Camuludunumi ning purustades osa IX leegionist.¹²⁶ Kiire edu põhjuseks võib pidada asjaolu, et suurem osa Rooma vägedest oli ülestõusust kaugel ega saanud kiiresti reageerida.¹²⁷ Trinovatide hõim liitus samuti ülestõusuga ning Paulinus pidi liikuma Walesist itta Londoni suunas, kuid lahingus Boudica vägede vastu oli ta suures arvulises vähemuses.¹²⁸ Otsustav lahing toimus Watling Streeti tee lähedal, kuid selle täpne asukoht on teadmata.¹²⁹ Olukorra tegi Paulinuse jaoks veel halvemaks see, et II leegioni juht Poenius Postumius keeldus talle appi tulemast, kuid siiski suutsid

122 Tacitus. *Annales*. XIV. 34.

123 Ibid. XIV. 35-36.

124 Hingley, Richard; Unwin, Christina. *Boudica: Iron age warrior queen*. lk 51.

125 Tacitus. *Annales*. XIV. 37

126 Scullard. *Roman Britain*, lk 42.

127 Richmond. *Roman Britain*, lk 31-32.

128 Scullard. *Roman Britain*, lk 42.

129 Ibid.

roomlased lahingu brittide vastu võita.¹³⁰

Pärast võitu alustasid roomlased mässavate hõimude karistamist, nende territooriumeid laastati tohutult ning Reini jõe juurest toodi lisavägesid abistamiseks. Suetonius Paulinuse julm tegutsemine oli kohalikule Rooma prokuraatorile ehk finantsohvitserile Julius Classicanusele, kes tuli Catuse asemel, vastumeelne ning viimane soovitas keiser Nerol rahumeelsemat poliitikat ajada, mis oli ka edukas, sest Paulinus kutsutigi Britannias tagasi. See ülestõus on ehe näide ohtudest, millega roomlased pidid Britannias arvestama. Mässu algfaasi edukuse põhjuseks võime pidada vägede hajutatust okupeeritud alal. Claudiuse algse invasiooni ajal ei tekitanud selline teguviis probleeme, kuid enam kui kümme aastat hiljem maksis see roomlastele kätte. Aastad pärast ülestõusu kuni 69. aastani olid rahulikud, toimus isegi osade vägede ümberpaigutamine impeeriumi teistesse osadesse, näiteks XIV leegion viidi 66. aastal teenistusse riigi ida ossa.¹³¹

60. või 61. aastal toimunud ülestõusu mahasurumine ei leidnud Roomas suurejoonelist tähistamist. Keiser Nerol oli võimalus tähistada saavutusi seoses Partiaga ning seega ei olnud Britannia kasutamine propagandistlikel eesmärkidel vajalik.¹³² Selliste mässude mahasurumist ei olnud Rooma impeeriumis tavaks tähistada ning samuti oleks teadmine sellisest sündmusest teada vaid vähestele impeeriumi elanikele. Gambashi arvates on võimalik, et Julius Classicanus oleks olnud Catus Decianuse asendajana brittide silmis sümpaatsem oma väidetava keldi päritolu tõttu. Siiski ei arva ta, et Nero oli ta just selle pärast prokuraatoriks määranud, kuid ta leiab, et ametnike ja asevalitsejate määramine oli viisiks, kuidas keiser sai provintsid viia läbi endale sobivat poliitikat.¹³³ Aulus Didius Gallus, kes saabus Britanniasse Claudiuse ajal oli näiteks staabiilsuse ning võimu kindlustamise esindaja, samas kui Nero võimuperioodil asendati ta Quintus Veraniusega, kes oli kogunud sõjamees, seda just eriti mägisel territooriumil. Oma testamendis on Veranius öelnud, et tal läheks veel kaks aastat, et

130 Tacitus. Annales. XIV. 37.

131 Frere. Britannia, lk 77-78.

132 Gambash, lk 6.

133 Ibid. lk 5.

kogu Britannia vallutada.¹³⁴ Ka Suetonius Paulinuse aeg Britannias lõppes peagi pärast Boudica ülestõusu ning tema asendajaks tuli 61. aastal Petronius Turpilianus, kes oli Britannias kuni 63. aastani.¹³⁵ Ta ei provotseerinud kohalikke ning oli rahu nimel passiivne.¹³⁶ Ülestõusule järgnenud aastad olid võrdlemisi rahulikud ning alles 69. aastal toimusid sündmused, mis viisid Britannias toimuva üleriikliku tähtsusega sündmuste hulka. Kaheksa rahuaastat ei tähenda aga, et pinged Britannias oleksid puudunud, pigem olid need seotud sõdurite meeleoludega, mis olid negatiivselt meelestatud asevalitseja Maximus Trebillanuse vastu. Distsipliin oli 69. aastal muutunud nii halvaks, et osad sõdurid solvasid avalikult Trebillanust ning II leegioni legaat Roscius Coelius süüdistas Trebillanust sõdurite ilma jätmises rahast.¹³⁷ Trebillanusel oli aga suur osa provintsi stabiilsena hoidmisel ning kodusõja puhkemine ei võimaldanud tal enam oma vägesid kontrollida.¹³⁸

134 Birley. *The Roman Government of Britain*, lk 42.

135 Frere. *Britannia*, lk 78.

136 Tacitus. *Annales*. XIV. 39.

137 Tacitus. *Historiae*. I. 60.

138 Frere. *Britannia*, lk 81.

Flaviuste dünastia aeg Britannias

Olulised sündmused Rooma impeeriumi ajaloo toimused 69. aastal ning ka Britannia mängis nendes samuti rolli, sest mõned sõjaväeüksused saadeti ka Britannias ühte pretendent, nimelt Vitelliust toetama.¹³⁹ Vitellius asendas Maximus Trebillanuse asevalitseja kohal 68. aastal Vettius Bolanusega, kes valitses kuni 71. aastani Britannias. Bolanusel oli raske ülesanne, sest tema leegionitel olid erinevad soosikud ning distsipliin oli paljuski kadunud. Bolanusel ei õnnestunud hoida tasakaalu põhjapoolses brigantide riigis, kus valitses kuninganna Cartimandua. Cartimandua abikaasa Venutius oli seal võimu endale haaranud ning oli aktiivne Rooma vastane.

69. aastat tuntakse ka nelja keisri aastana, kuid lõpuks jäi selles konfliktis peale Vespasianus¹⁴⁰, kes oli olnud Claudiuse sissetungi ajal II leegioni väejuht. Britannias hakkas Rooma tähelepanu pöörduma järjest enam põhja, kus Cartimandua brigandid muutusid järjest ebakindlamaks puhvriks põhjas asuvate hõimude vastu.¹⁴¹ Bolanuse asemel tuli 71. aastal Petillius Cerialis, kes oli varem olnud IX leegioni legaat ning saanud Boudica vägedelt lüüa, temaga tuli kaasa vastloodud II leegion, mis paigutati Lincolni. Tema sõjalist tegevust on raske jälgida, sest tundub, et ta ei olnud kindluste ehitamisele erilist tähelepanu pööranud.¹⁴² Ta sõdis brigantide hõimu vastu ning oli selles edukas.¹⁴³ Walesi hõimude vastane sõjategevus algas samuti, kaks järjestikkust Britannia kubernerit Sextus Julius Frontinus(74-78) ja Cnaeus Julius Agricola sõdisid mõlemad Walesi hõimudega.¹⁴⁴ Frontinuse näol oli tegemist väejuhiga, kes pidas olulisemaks sundida vaenlast nälgima kui pidada tema vastu lahinguid.¹⁴⁵ Frontinus alistas Silurid¹⁴⁶ ning Agricola olevat ordovicide hõimu vastu Walesis saavutanud olulise

139 Frere. Britannia, lk 83.

140 Ibid.

141 Scullard. Roman Britain, lk 44.

142 Frere. Britannia, lk 86.

143 Tacitus. Agricola. 17.

144 Scullard. Roman Britain, lk 45.

145 Frontinus. Stratagemata. 4.7.1.

146 Tacitus. Agricola. 17.

võidu.¹⁴⁷ Agricola võttis juba mainitud Roscius Coeliuselt üle XX leegioni juhtimise. Ebastabiilsus põhjas tingis aga vajadust ka sõjalisi operatsioone Põhja-Inglismaa ja Šotimaa piirkonnas ning Agricola oli nendes ettevõtmistes edukas ning 79. aastal, keiser Tituse valitsemisaja alguses alistas Brigantide hõimu ning järgmistel aastadel liikus juba edasi Šotimaale(Kaledooniasse).¹⁴⁸ Ilmselt oli Agricolal Tituse korraldus vallutada vaid Lõuna-Šotimaa.¹⁴⁹ Agricola tegevuspiirkonnas Šotimaal võime roomlastele sõbralikuks pidada votadini hõimu ning vaenulikeks võime pidada brigante, kellega juba eelnev asevalitseja oli võidelnud ning selgovaesid ning novante.¹⁵⁰ 81 aastal suri keiser Titus ning Agricola asus novantae hõimu ründama järgneval aastal.¹⁵¹ Tema mantlipärija keiser Domitianus sõdis 83. aastal germaanlastega ning kasutas selleks ka üksusi Britanniast.¹⁵² Agricola kaasas kaledoonlaste vastu ka Rooma mereväe, mis ilmselt mõjus nende moraalile halvasti, sest neil polnud varem roomlastega erilist kontakti olnud. Kaledoonia erinevad rahvad moodustasid Agricola vastu liidu ning ründasid IX leegioni, roomlased suutsid aga rünnaku tõrjuda.¹⁵³ Agricola tegevusega on seostatud ning jätkuvalt uuritakse Šotimaal Gask Ridge'i kindlustustevööndi eesmärki ja dateeringut ning on võimalik, et see oli esimene Rooma kunstlikult markeeritud rindejoon Britannias.¹⁵⁴

Aastate jooksul progress põhja suunas jätkus¹⁵⁵ ning 84. aastal toimus oluline Mons Graupiuse lahing, kus roomlased saavutasid võidu ning kindlustasid kontrolli peaaegu kogu Šotimaa üle.¹⁵⁶ Tacitus on omistanud nii Agricolale kui ka tema vastasele Calgacusele uhked kõned, kus nad innustavad oma vägesid.¹⁵⁷ Lahingus üritas Agricola edukalt meelitada kaledoonlasi mäe otsast alla, et lahing oleks lihtsam. See õnnestus

147 Tacitus. Agricola. 18.

148 Scullard. Roman Britain, lk 45

149 Frere. Britannia, lk 94.

150 Ibid. lk 95.

151 Ibid. lk 95-96.

152 Ibid. lk 96.

153 Tacitus. Agricola. 25-26.

154 Hanson. The Archeology of Britain, lk 150.

155 Tacitus. Agricola. 25-27.

156 Scullard. Roman Britain, lk 45-46.

157 Tacitus. Agricola. 30-34.

ning leegionid, mis olid paigutatud ülejäänud jalaväe taha ei pidanud isegi sekkuma.¹⁵⁸ Seda võib pidada provintsi enda tugevnemise märgiks, mis näitas, et leegionitel ei olnud enam vaja nii palju sõjategevusse sekkuda, kui varem.¹⁵⁹

Agricola oli edukas ning ambitsioonikas väejuht, kelle ajal praktiliselt kahekordistus Rooma võimu all olev ala Britannias, ta kasutas edukalt laevastiku ning oskas hästi valida kohad kindluste ehitamiseks. Samuti oli tal tähtis roll administratsiooni efektiivsemaks muutmisel, romaniseerimisel ning hariduse edendamisel.¹⁶⁰ Lisaks oli tema ning ka Frontinuse teeneks mõndadele piirkondadele suurema iseotsustamis võime andmine, mis tähendas, et vägesid sai paigutada kriitilisematesse piirkondadesse.¹⁶¹

86. aastal viidi II leegion tõenäoliselt Daakiasse, mis jättis jällegi ainult kolm leegionit Britanniasse. Tacituse sõnade kohaselt oli Britannia vallutamine lõpule viidud, kuid siis käest lastud.¹⁶² Agricola järgest 40 aastast Britannias praktiliselt kirjalikke andmeid ei ole.¹⁶³ Oli rida erinevaid asevalitsejaid, kelle tegevuse kohta palju teada ei ole. Siiski ei kestnud kontroll Šotimaa põhjapoolsemate alade üle ning sealt lahkuti vabatahtlikult lõuna poole.¹⁶⁴ Põhjuseks võis olla keiser Traianuse Daakia sõjakäigud 101-102 ja 105-106. aastatel, mis võisid tähendada jällegi osade vägede äraviimist Britannias.¹⁶⁵ Rooma ekspansioon jäigi Šotimaal seisma ning 2. sajandi alguses mässasid põhjas selgovae ja novantae hõimud, kes suruti 118. aastaks maha.¹⁶⁶ Keiser Hadrianus käskis rajada müüri, mis lahutaks teatud hõimud, et selliseid mässe vältida ja paremini kontrollida.¹⁶⁷ Selle müüri rajamist alustati 122. või 123. aastal ning see valmis 128. aasta paiku.¹⁶⁸ Müüri rajamist võib pidada laialulatusliku Rooma ekspansiooni lõpuks nii Britannias kui ka imperiumis üldisemalt, keskenduti pigem juba vallutatud

158 Tacitus. Agricola. 37.

159 Frere. Britannia, lk 101.

160 Ibid. lk 102.

161 Ibid. lk 103.

162 Tacitus. Historiae. I. 2.

163 Frere. Britannia, lk 107.

164 Scullard. Roman Britain, lk 46.

165 Frere. Britannia, lk 109-110.

166 Scullard. Roman Britain, lk 56.

167 Ibid. lk 59.

168 Richmond. Roman Britain, lk 49.

alade kindlustamisele kui uute vallutamisele.¹⁶⁹

169 Frere. Britannia, lk 113.

Kokkuvõte

Rooma ja Britannia varajased ning kaudsed majanduslikud suhted, mis puudutasid paljuski tinakaubandust löid kahe erineva tsivilisatsiooni vahele sideme, mis kasvas aja jooksul. Kui uskuda Caesari põhjendust, et ta sooritas ekspeditsooni Britanniasse selleks, et takistada nende toetust Galliale, siis võime järeldada, et ka Britannia ning Gallia lähedased suhted suunasid Rooma huvid Britanniale. Caesari aeg ei toonud jäädavat murrangut, mis puudutas Rooma kohalolekut Britannias, kuid see oli näiteks vähemalt Kagu-Britannia valitsejatele, et roomlased on täiesti võimelised Inglise kanalit ületama ning tegelikult võimekusest isegi olulisem on asjaolu, et jõudu suudeti projekteerida piisavalt, et võita võõral territooriumil lahinguid ning saavutada osade kohalike pealike alistumine. See näitas kohalikele, et Rooma võib vajadusel sekkuda Britannias toimuvasse, aga roomlased said teada, et seal ei ole väga raske sõdida.

Caesari ning Claudiuse vahele jäänud ajal on näha poliitilisi sidemeid Rooma ja Kagu-Britannia valitsejatega, mis näitab Kagu-Britannia lähedust Rooma maailmaga. Lisaks on teada, et müntidel kujutasid mitmed kuningad ennast sarnaselt roomlastega. Samuti on teada põgenikest, kes ilmusid Augustuse juurde ning seda, et Augustusel olid ambitsioonid Britannia suhtes, mis ei täitunud erinevate asjaolude tõttu. Keiser Caligula ambitsioonide näiteks on tema vähemalt näitlik soov samuti Britanniat rünnata, kuid Caligula tühistas selle demonstratiivselt.

Alles 40. aastatel võimule tuli keiser Claudius, kellele oli kahtlemata igati oluline ja vajalik näidata ennast eduka ja kindlameelse sõjalise juhina, kes suudab impeeriumit laiendada. Probleemiks oli see, et Claudius ei olnud komandörina tuntud, seega tuli otsida kõige lihtsam lahendus. Ideaalseks sihtmärgiks oli Britannia, mille alistaja teeks midagi, mida Caesar ei suutnud. Olemas oli ka hea ettekääne põgenenud pealiku Verica võimule taastamise näol. Rooma armee Britannias tegutses 43. aastal koos oma juhi Aulus Plautiusega vägagi meetoodiliselt ning efektiivselt pannes aluse klientkuningate süsteemi loomisele ja lisaks ka teede ning kindlustuste loomisele.

Asevalitseja määramine oli oluline kontrollimehhanism Britannias, mille kaudu keisrid said ellu viia oma poliitikat Britannias määrates kas passiivsema või ambitsioonikama inimese ametisse. Britanniasse jäi alaliselt kohale neli leegioni.

Kui Claudiusel oli Britanniat vaja isiklikuks hiilguseks, siis hilisematel keisritel selline vajadus puudus. Näiteks Nerol oli võimalik triumfina esitada saavutusi Partia vastu Armeenias. Seega tegelikult puudus tal motivatsioon edasisteks vallutusteks. Claudiusel järgsel ajastul hakkasid üha enam esile kerkima probleemid, mida keegi ei suutnud ette ennustada, kuid mida ilmselt oleks suudetud ära hoida. Boudica ülestõus on heaks näiteks milleni viis Britannias läbimõtle mata valitsemine, mille eest seisis prokuraator Decianus Catus. Suetonius Paulinuse julm tegutsemine pärast ülestõusu mahasurumist näis olevat vastuolus Nero sooviga rahu hoida ning seega asendati ta mõõdukama Petronius Turpilianusega. Klientkuningate süsteem kohtas mitmeid erinevaid probleeme, suur osa nendest puudutas brigantide kuninganna Cartimandualt, kelle probleemiks oli tema ambitsioonikas mees Venutius. Roomlastele oli oluline, et põhjas asuvad brigandid oleksid puhvriks Šotimaal asuvate hõimude vastu ning selle sideme lagunemine sundis kasutama sõjalist jõudu ning laienema põhja. Kõige olulisemad probleemid, millega Rooma pidi tegelema olid just okupatsiooni puuudutavad, vallutamine ja ekspansioon olid selle juures teisejärgulised. See tähendas, et sõdurid olid pikka aega paiksed, mis omakorda võis viia distsipliini kadumiseni igavuse ning sõjasaagi puudumise tõttu.

Pidevad muutused Rooma poliitikas Britannias selgitavad, miks roomlaste ettevõtmised Britannias just nõnda läksid. Asevalitsejad vahetusid sageli ning seega oli Roomal raske ajada järjepidevat joont Britannias, mis oleks loogilisem kui see, et toimub pidev ümberlülitumine passiivsusele ja vastupidi. Claudius oli oma järglastele jätnud küllaltki problemaatilise provintsi, kus oli piisavalt vägesid, et hoida teatud territooriumi, kuid võrreldes Plautiuse invasiooniga toimus ekspansioon palju aeglasemalt. Sarnaselt asevalitsejate vahetusid ka keisrid, kes enamasti Britanniale mingit erilist tähelepanu ei pööranud. Nagu juba mainitud oli enamasti kohal neli leegionit, teatud ajal ka kolm, kui XIV leegion saadeti itta. Seega ühtegi leegionit ei

toodud kunagi juurde, pigem viidi neid Britannias ära. Selline tegutsemine ei saanud olla kasulik edasiseks ekspansiooniks Britannias ja näitab halba kohanemisvõimet, sest oli ilmselge, et teatud piirkondi oli raskem vallutada, Wales oma hinnalise kullakaevandusega on heaks näiteks. Juba Ostorius Scapula 40. aastate teisel poolel võitles Walesi hõimudega ning sama tegi Frontinus 70. aastatel. Tegu oli küll raske mägise maastikuga, kuid roomlased olid ennegi mägedes edukad olnud, Quintus Veranius olevat isegi selles spetsialist olnud. Kirjutaja leiab, et arvestades Walesi territooriumi suhtelist väiksust on peamiseks põhjuseks, miks territoorium nii kauaks hõivamata jäi oli kombinatsioon järjepideva ja planeeritud ekspansiooni poliitika puudumisest, mille põhjuseks on juba mainitud muutuvus. Võib öelda, et mitte ainult Walesi vallutamise puhul ei olnud sellised asjaolud takistuseks vaid ka laienemine ülejäänud Britaniasse ei olnud järjepidev. Vaatamata sellele, suutsid mõned väejuhid nagu näiteks Agricola saavutada märkimisväärset edu, kuid see oli erand mitte norm. Kindlalt defineeritud rindejoone väljakujunemine Šotimaal, mida esindas Hadrianuse müür, on näide juba palju selgemast plaanist, mis tähendab selgelt kaitsepositsiooni võtmist.

Summary

The Conquest of Britannia : Rome and Britain from Caesar to Hadrian

The aim of the thesis is to analyze the Roman ambitions in Britain, examine the methods used by the Roman authorities to govern the often unruly province, and to explore the different strategies and policies, both imperial and local, which were pertinent to Britain as a whole. Roman-Britain has been a subject of intense research and this trend has only been increasing due to new discoveries which are possible thanks to technologies such as the aerial photography to name only one. This of course refers to archaeological evidence but classical literature is also being reinterpreted. The paper uses both archaeological evidence and evidence of the ancient authors for presenting the whole historical narrative with regard to Roman involvement in Britain. Since the amount of information is exceedingly large, it isn't possible to present everything in full detail, so the main focus is on the period from 43 A.D. to the 120s when the frontier was defined in more certain terms than it had been before.

Caesar was the first Roman to make a military expedition to Britain, but the legacy of this endeavor did not manifest in a permanent Roman presence. However, this event seems to have created an opportunity for future Roman rulers to surpass Caesar by conquering the place where even Caesar had failed. Both Augustus and Caligula are known to have planned an invasion, but their plans didn't come to fruition. It was therefore up to emperor Claudius to finally follow in Caesar's footsteps and by doing that he could secure his legitimacy, reputation and power. It is no secret that his reputation wasn't stellar before becoming emperor. Claudius was not respected by his family and his rise to power appears to have been thanks to random chance. He needed a military triumph to overcome his past and Britain was the ideal place to gain it. Caesar had shown that he could achieve at least some success without taking significant losses, and despite the logistical difficulties. The Roman force commanded by Aulus Plautius in 43. A.D. granted Claudius the propaganda victory he needed, overrunning

much of lowland Britain. Claudius personally visited Britain under the pretense of assisting Plautius. More likely this was done to allow Claudius to be personally involved in the conquest, therefore making his achievements greater than those of Plautius. The victories in Britain were widely celebrated and Claudius took the title Britannicus as a result. Plautius succeeded in creating several client kingdoms and establishing a permanent Roman presence in Britain which mainly consisted of four legions. The Roman military had a significant part in creating the infrastructure necessary for long term occupation of the province. This infrastructure included forts, roads and ports, all vital to the Roman military.

While Claudius had needed Britain for personal glory, other emperors had no such priorities. Nero, for example, had Parthia as a source of his imperial prestige. The choice of governors was a useful tool to set the course for Britain but it meant that a certain inconsistency would always be present. Many governors held the governorship for only a short amount of time and were destined to be replaced by the successors of the emperors, who often had different things in mind when it came to Britain or were simply indifferent. The post-Claudian era saw the rise of numerous problems which Claudius himself did not have to contend with because they only became apparent in the long term. Boudica's revolt A significant portion of the Roman army in Britain was tied down for occupation duties, which made further expansion more difficult.

The Welsh campaign, which began during the reign of Claudius, was not fully over until the governorships of Frontinus and Agricola decades later. The author believes that this was the result of inconsistent policy with regard to Britain, both by the emperors and the governors. Wales was a mountainous region, but this shouldn't be seen as a reason for the protracted conflict. Rome had governors who were well known for their military prowess in the mountains, Quintus Veranius being one of them. It is apparent that this lack of a consistent policy in Britain, which was caused by constantly changing governors and emperors with different goals, also affected Roman expansion in Britain in general. Despite changing circumstances and arising problems there were constantly either 4 or 3 legions in Britain. Certainly extra troops could have been used in

Britain but their services were needed elsewhere. Some governors such as Agricola achieved great success but this was an exception to the norm. Only with the creation of structures such as Hadrian's wall was a clear defensive posture taken which would replace the prior inconsistency and uncertainty.

Kasutatud allikad

1. Augustus. Res Gestae Divi Augusti. Link:
http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Augustus/Res_Gestae/home.html (Vaadatud 25.04.2015)
2. Caesar, Gaius Julius. Commentarii de Bello Gallico.
Link: http://en.wikisource.org/wiki/Commentaries_on_the_Gallic_War
(Vaadatud 03.04.2015)
3. Cassius Dio. Historia Romana. Link:
http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Cassius_Dio/home.html
(Vaadatud 8.04.2015.)
4. Diodoros. Bibliotheca historica. (Vaadatud 25.03.2015)
5. Frontinus, Sextus Julius. Stratagemata. Link:
<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Frontinus/Strategemata/home.html> (Vaadatud 01.05.2015)
6. Strabon. Geographica. Link:
<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Strabo/home.html>
(Vaadatud 25.03.2015)
7. Tacitus. Agricola. Link:
<http://elfinspell.com/ClassicalTexts/TacitusAgricola/Part1.html> (Vaadatud 02.05.2015)
8. Tacitus. Annales. Link:
<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Tacitus/home.html>
(Vaadatud 12.04. 2015)
9. Tacitus. Historiae. Link:
<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Tacitus/home.html>
(Vaadatud 21.04.2015)
10. Suetonius. De Vita Caesarum. Link:
<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Suetonius/12Caesars/home.html> (Vaadatud 21.04.2015)

Kasutatud kirjandus

1. Birley, Anthony. *The Roman government of Britain*. Oxford University Press, 2005.
2. Branigan, Keith. *Roman Britain : Life in an imperial province*. London : Reader's Digest Association, 1980.
3. Frere, Sheppard. *Britannia: A history of Roman Britain*. London : Folio Society, 1999, 2002.
4. Gambash, Gil. *To Rule a Ferocious Province: Roman policy and the Aftermath of the Boudican Revolt*. *Britannia* 43, 2012.
5. Hanson, W. S. *The archaeology of Britain : an introduction from the Upper Palaeolithic to the Industrial Revolution* edited by John Hunter and Ian Ralston, London ; New York : Routledge, 1999.
6. Hind, J. G. F. A. *Plautius' Campaign in Britain: An Alternative Reading of the Narrative in Cassius Dio (60.19.5–21.2)*. *Britannia* 38, 2007.
7. Hingley, Richard; Unwin, Christina. *Boudica : Iron Age warrior queen*, London ; New York : Hambledon Continuum, 2006.
8. Richmond, Ian Archibald. *Roman Britain*. Harmondsworth [etc.] : Penguin Books, 1973.
9. Roth, Jonathan P. *The logistics of the Roman army at war 264. B.C -A.D. 235*. *Columbia studies in the classical tradition*, volume XXIII, 1999.
10. Scullard, Howard Hayes. *Roman Britain : Outpost of the Empire*. London : Thames and Hudson, 1979.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Silver Luik

(sünnikuupäev: 17.01.1993)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose "Britannia vallutamine : Rooma ja Britannia Caesarist Hadrianuseni",

mille juhendaja on Mait Kõiv,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 13.05.2015.